

AUGUSTUS

Jelle Jansen

Op 19 augustus van het 767e jaar sinds de Stichting van de Stad (*Ab urbe condita*) overleed Gaius Octavianus. Wij kennen de achterneef en adoptief-zoon van Gaius Iulius Caesar beter als keizer Augustus (de verhevene), een eretitel die de Romeinse senaat hem verleende. Keizer Augustus overleed dus in zijn eigen maand. Die maand heette vroeger de zesde maand (*Sextilis*), maar kreeg al tijdens het leven van Augustus op voorstel van diezelfde senaat zijn naam. Augustus had zo zijn eigen maand, net als zijn adoptief-vader Caesar (Juli). In onze tijdrekening stierf Augustus in het jaar 14 na Christus. Wij passeerden dus juist het *bimillennium* van zijn sterfdag. Wie was keizer Augustus? Deze vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden. Biografen leggen steeds weer andere accenten. Augustus is tijdens zijn leven al begonnen de beeldvorming te beïnvloeden door een lijst van al zijn weldaden (de *Res Gestae*) op en tentoon te stellen. Men kan er tegenwoordig een replica van vinden aan de zijkant van het onlangs opnieuw gerestaureerde museum van het door keizer Augustus vervaardigde vredesaltaar (*Ara Pacis*). De Italiaanse dictator Mussolini liet in 1938, toen de 2000e geboortedag van Augustus werd gevierd, de *Ara Pacis* uitgraven uit de kelders van het *palazzo Fiano* en gaf het een nieuwe plek aan het door Mussolini rondom Augustus' mausoleum gecreëerde plein. Hij wilde zo de gelijkenissen benadrukken tussen hemzelf en Augustus, en meer in het algemeen tussen het herrezen (fascistische) Italiaanse rijk en het Augusteïsche Romeinse Rijk. Dat blijkt bijvoorbeeld ook uit de sculpturen die hij aan de wanden van het gerestaureerde plein liet aanbrengen. Het wemelt er van de Romeinse symbolen. Men ziet er de adelaar die op de standaard van de Romeinse legioenen prijkte en de roedebundel ofwel *fasces* die het symbool was van macht in het Romeinse Rijk. Zowel de naam van Mussolini's knokploegen, de *fasci di combattimento*, als de stroming waarin we hem plaatsen (het fascisme) gaan hierop terug. Naast de verfraaiing en restauratie van de *Ara Pacis* en het Mausoleum van Augustus, was er bij zijn 2000e geboortedag een tentoonstelling. Nieuwe postzegels en munten zagen het licht, en enkele Italiaanse wetenschappers maakten een bundel waarin zij verschillende aspecten van Augustus' leven en werk belichtten. De bundel, *Studi in occasione del bimillenario Augusteo*, heeft als verschijningsjaar niet alleen het jaartal 1938, maar ook het jaar XVI. Dat laatste getal verwijst naar de jaartelling die Mussolini zestien jaar tevoren had ingevoerd om te verduidelijken dat met hem een nieuw tijdperk was aangebroken.

De bundel bevat bijdragen over de staatsrechtelijke nalatenschap van Augustus en over zijn werk als wetgever. Augustus hield zoals bekend de staatsvorm van de republiek (*res publica*) in naam in stand, maar vestigde *de facto* een monarchie doordat hij ervoor had gezorgd dat de senaat hem levenslang de bevoegdheden verleende van twee van de belangrijkste 'republikeinse' ambten, dat van consul en volkstribuun. Veel van zijn straf- en privaatrechtelijke wetgeving was erop gericht de oude bedreigde Romeinse zeden en gewoonten te doen herleven. Zo bemoeilijkte Augustus vrijlating van slaven, volgens velen om te voorkomen dat allerlei vreemde 'elementen' al te gemakkelijk Romeins burger werden. In de bundel uit 1938 betoogt de Italiaanse romanist Arangio-Ruiz echter dat de verhoogde drempel voor vrijlatingen niets met racistische motieven van doen had: de wetgeving beoogde de gecompliceerde regels over massale vrijlating te stroomlijnen. Berucht is ook Augustus' uitgebreide huwelijk- en zedenwetgeving waarmee hij onder andere kinderrijke huwelijken bevoordeelde en strenge straffen stelde op overspel. Overspeligen werd water en vuur ontzegd (*interdictio aquae et ignis*); zij werden verbannen naar een eiland. Als het om een koppel ging, dan werden zij naar twee *verschillende* eilanden verbannen. Ook Augustus' dochter Julia ontsprong de dans niet. Zij hanteerde een uiterst betrouwbare methode om te voorkomen dat haar kinderen niet op haar man, Augustus' naaste medewerker Agrippa, leken. Ze liet 'alleen passagiers toe als het laadruim was gevuld'. Uiteindelijk verbande Augustus haar (zonder minnaar) naar het eiland Pandataria. Wij kennen dat eiland tegenwoordig als Ventotene. Onder Mussolini was het eiland ook een verbanningsoord, niet voor overspeligen, maar voor communisten.

Men krijgt gemakkelijk het beeld van Augustus als een geslepen politicus die goed wist hoe een ander zich moest gedragen. Zo bezien verbaast het hoe weinig aandacht de 2000e sterfdag van Augustus tot-nogtoe kreeg in ons gidsland. Ik betreur dat niet en had dit stukje daarom eigenlijk niet moeten schrijven.